

ELHUNYT BERCZELLY ISTVÁN
(Budapest, 1938. szeptember 9. – Budapest, 2024. augusztus 21.)
Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas operaénekes

I.

Berczelly István

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy életének 86. évében elhunyt Berczelly István Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas érdemes és kiváló művész, a Magyar Állami Operaház Örökös Tagja és Mesterművésze.

Énektanulmányait Feleki Rezső, Jámbor László és Szabó Miklós irányítása alatt végezte. 1965-től a debreceni Csokonai Színház tagja, ahol első jelentős szerepe Don Giovanni volt. Az Operaházban 1968-ban Valentinként mutatkozott be mint vendég, két évvel később lett a színház tagja. Noha 2000-ben nyugdíjba ment, 2016-ig még fellépett. Hosszú és Magyarországra fókuszált karrierje során kezdetben lírai és Verdi baritonszerepeket énekelt, majd ahogy hangja változni kezdett, Faragó András örököséként fokozatosan vette birtokba a basszbariton, sőt esetenként a mély basszus szerepkört is, s vált generációjának egyik legjelesebb Wagner-interpretátorává. Legfontosabb alakításai közé tartozott Luna gróf (A trubadúr), Renato (Az álarcosbál), Zakariás (Nabucco), Főinkvizítor (Don Carlos), Hermann (Tannhäuser), Wotan (A nibelung gyűrűje), Hans Sachs és Pogner (A nürnbergi mesterdalnokok), Kékszakállú herceg (A kékszakállú herceg vára) és Hány János szerepe.

Berczelly István nagyívű pályája során számos elismerésben részesült. A már említett kitüntetései mellett átvehette a Bartók–Pásztory-díjat, a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét, a Székely Mihály- és Oláh Gusztáv-emléklakettet, a Melis György-díjat és a Sudlik Mária-emlékdíjat, valamint bevásárolták a Halhatatlanok Társulatába is.

A Magyar Állami Operaház Berczelly Istvánt saját halottjának tekintette, temetéséről intézkedett. A Dalszínház osztozik a gyászolók fájdalmában, emlékét megőrizzük!

(Forrás: OPERA Archívuma)

Dr. Kamp Salamon a temetés után felejthetetlen művésztársa sírjánál a Farkasréti temetőben

II.

Berczelly István művészegyeniségének egyik fontos jellemvonása a hűség volt. Hűséges azonban csak az lehet, aki elhívott, aki kiválasztott, aki tudja, hogy egyetlen egy a fontos a teljes életmű, az egész. Ezt azonban az ember elsősorban nem tetteivel, hanem hűségével építi, amelynek következtében Isten országának magasabb rendű valóságába nyer bepillantást. Az Isten ismeretéhez erős hitre és még erősebb szeretetre van szükség. A Berczelly Istvánnal együtt töltött hosszú évek során a számtalan kantáta, Karácsonyi oratórium, h-moll mise, János és Máté passió előadás kapcsán mindkettőt megtapasztalhattam. 1962 óta szinte

megszakítás nélkül minden évben ő énekelte Jézus szerepét a Deák téri húsvéti előadások alkalmával.

Hálatalattal szívvel köszönjük, hogy megtanított bennünket az isteni rend tiszteletben tartására és az alkotás egyetlen igaz törvényére „amint a Mennyben, azonképpen itt a Földön is.”

Johann Sebastian Bach János passiójának zárókoráljával veszünk búcsút tőle¹:

Végső órám ha már közel,
Szent angyalod küldd értem el,
Vigyen örök hazámba!
Válhat testemből földi por,
Új életre hív majd egykor
Ítélet harsonája.
Akkor megrendül föld és ég,
Megújul a nagy mindenség,
És megdicsőült új testben
Jóságod áldom szüntelen.
Erre segíts, Én Istenem, én Istenem,
S Téged dicsérlek szüntelen!

Dr. Kamp Salamon a Lutheránia Ének- és Zenekar karmestere

Berczelly István és dr. Kamp Salamon

¹ J.S. Bach János passiója Berczelly István és dr. Kamp Salamon előadásában az emlékezés III. fejezetében meghallgatható. (A Szerk. megj.)

III.
„KIT VÁRTOK ITT?”
**BERCZELLY ISTVÁN PASSIÓKRÓL, ÜNNEPLÉSRŐL, LÉLEKBŐL
FORMÁLT SZEREPEKRŐL²**

Előadással ünnepelte szeptemberben nyolcvankettedik születésnapját Berczelly István, hiszen Debrecenben énekelte a Bánk bán Tiborcát, visszatérve arra a pódiumra, ahol pályája ötvenöt esztendővel ezelőtt indult. A fellépés természetesen nem csak egyszeri alkalom, hiszen októberben a Nemzeti Színházban kerül színre a Vidnyánszky Attila rendezte Erkel-opera, amelyben már szinte az összes bariton bőrébe belebújhatott. A nyolcvannál több szerep pedig még ma is újabb és újabb figurákkal gyarapodik, ugyanis Berczelly István szünet-szakadatlan énekel. Ha éppen nincs felkérése, akkor is beskálázással kezdi a napot, majd következhet a száz fekvőtámasz a jó színpadi erőnlétéért. A basszbaritonnal, aki idén vehette át a Kossuth-díjat, egy tangóharmonikás kisleányról, Wagner magával ragadó muzsikájáról, a lélekből formált szerepekről és egy kezdő Jézusról beszélgettünk.

– *A magyar operajátszás egyik legnagyobb formátumú, markáns színpadi egyénisége, akinek példaértékű a szakmai alázata – szól a Kossuth-díj indoklása, amit a vírushelyzet miatt néhány hónap csúszással, de végre átvehettek.*

– Bár augusztusban is lett volna egy Bánk bán-előadásom a Margitszigeten, lemondtam, hogy személyesen vehessem át a kitüntetést, ami elmondhatatlanul boldoggá tett. S igazán meghatottak annak a háznak a lakói is, ahol sok-sok évtizede élek. Szólt ugyanis a közös képviselő, hogy szeretne velem koccintani a díjra, s meglepetésként egy nagyobb lakásba vitt – éppen abba, ahonnan annak idején Rákosiék kitelepítették a családomat, s aztán egy kisebb lett, ugyanitt az otthonunk –, és ott volt az egész lakóközösség, szendvicsekkel, italokkal vártak, nagy szeretettel megtapsoltak, igazán hangulatos ünnepséget rögtönöztek, nem is gondoltam, hogy ilyen csodálatos emberek között lakom! Még dalra is fakadtam...

– *Ezek szerint jól viselik a napi skálázását...*

– Igen, pedig megesik, hogy már reggel nyolckor, kilenckor nekikezdek, hiszen a délelőtti próba előtt már be kell énekelnem. Közben száz fekvőtámaszt is

² Réfi Zsuzsanna interjúja 2020 nyarán készült a Lyukas c. folyóirat 2020/10. számához. (A Szerk. megj.)

végzek, igaz nem egyszerre, hanem húszasával, hiszen fontos a jó kondíció. Egy basszistának, baritonistának az egész teste énekel. Egykor sportoló voltam, evezős, de az már a régmúlt, így oda kell erre is figyelnem és mindennap tornázni. Skálázás, aztán elfújom a Nílus-parti jelenetből Amonasro áriáját, s megnyugszom, hogy megvan még a hangom.

– *Nyolcvankét évesen még rendszeresen énekel koncerteken, előadásokon. Mi a titka, hogyan sikerült megőriznie a vocét?*

– Nem csinállok én semmit, csak állandóan énekelek. Így nem jöttem ki a formából még abban az időben sem, amikor éppen nem voltak felkéréseim. Akkor is mindennap énekeltem, otthon, a magam örömeire. Így van ez már közel hatvan esztendeje. Az éneklés az életem, a köré rendezek mindent.

– *Már gyerekként is énekelte, tangóharmonikával kísérte magát, dalolt a környékbeli presszóknál.*

– Pénzt kellett keresnem, aput elhurcolták az ávósok, üres volt a családi kassza. Magyarótákat, slágereket adtam elő, s egy nagyon aranyos tanárom kísért, aki mindig vigyázott rám, nehogy valami bajom legyen a kocsmákban. Az, hogy már gyerekként nagyon szerettem énekelni, édesapámnak köszönhetem, aki otthon folyton dalolt, csodálatos hangja volt. Azért nem lett csak operaénekes, mert rettentő lámpaláz gyötörte. Ha már több ember előtt kellett szerepelnie, úgy izgult, hogy elment a hangja. De még így is sikerült győznie a Tolnai Világlapja által szervezett versenyen – amelyen még operaénekesek is indultak –, ő lett Magyarország legszebb hangja. A nyereménye az volt, hogy Olaszországban, egy híres tanárnál tanulhatott. Ahogy hazajött, meghallgatásra várták az Operaházba, azonban az áriáját nem is tudta elkezdni... Maradt hát a jogászi pálya, de mindig mondogatta, hogy a hangját majd a fia örökli. Így is lett, igaz, egy terccel lejjebb.

– *Azért Önnek sem indult könnyen a karrierje, hiszen a Zeneakadémiára nem vették fel, az Operaházban pedig azzal utasították el, hogy túl kicsi a hangja...*

– Mindez csak megerősített. A Zeneakadémiáról átirányítottak a konzervatóriumba, ahol remek tanáraink lettek: Feleki Rezső, Jámbor László, Szabó Miklós. S aztán Debrecenbe Don Giovannit kerestek, s akkor ajánlott a szerepre az egyik volt osztálytársam. Meghallgattak, és 1965-ben már a társulat tagja lehettem.

– *A Don Giovanninak köszönhette öt évvel később az operaházi tagságot is, hiszen ebbe a szerepbe kellett beugrania Budapesten, és a vendégjáték olyan jól sikerült, hogy utána már státuszt ajánlottak az Ybl-palotában. Nemrég még Kormányzót is énekelt ebben a Mozart-operában, hiszen ez is egyike azoknak a daraboknak, ahol az évek során több szerepben is színpadra lépett. Nem zavarta, hogyha váltania kellett a figurák között?*

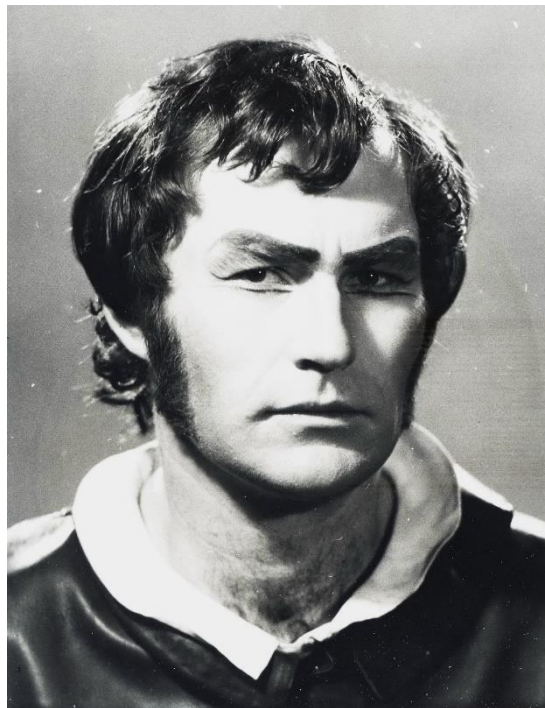
– Nem, hiszen tényleg nagy gyakorlatot szereztem. A Lohengrinben például király és Telramund is voltam, Faragó Andrással ketten, felváltva énekeltük a két szerepet. Viszont, ha ő alakította a királyt, az együttesben mindig Telramund szólamára váltott. Nem tehettem mást, hogy meglegyen a harmónia, én lejjebb mentem, s őt utánozva énekeltam a király szólamát, hogy a dirigens ne vegye észre: nincs meg a basszus... Nehéz is felsorolni azokat az operákat, ahol több figurát alakíthattam, hiszen például az Aidában Amonasro és Egyiptom királya is lehettem, a Nabuccóban a címszerep mellett Zakariást keltettem életre, A nürnbergi mesterdalnokokban voltam Pogner és Hans Sachs, a Hunyadiban pedig Rozgonyi, Gara nádor. A Bánk bán már három figurát is énekeltam, hiszen II. Endre és Petur után Tiborc bőrébe bújtam. Ami azért sem egyszerű, hiszen most a bariton változatot játsszuk, így a Bánkkal folytatott duettben mélyebb fekvésben kell nekem is énekelnem. Amikor elkezdődtek a próbák, akkor kiradíroztam az előző, tenor- verziót. De közben felkértek egy koncertre, amelyen a korábbi, tenor-duettet kell előadnom... Mindenesetre eléneklem minden nap, hogy ezt a változatot is rögzítsem, és akkor bízom benne, hogy a koncerten nem lesz semmi gond.

– *Számos félelmetes figurát is alakíthatott pályája során, ilyen volt például a Tosca Scarpiája vagy a Fidelio Pizzarója, de mindig figyelt arra, hogy ezeket a szereplőket is szép hanggal keltse életre.*

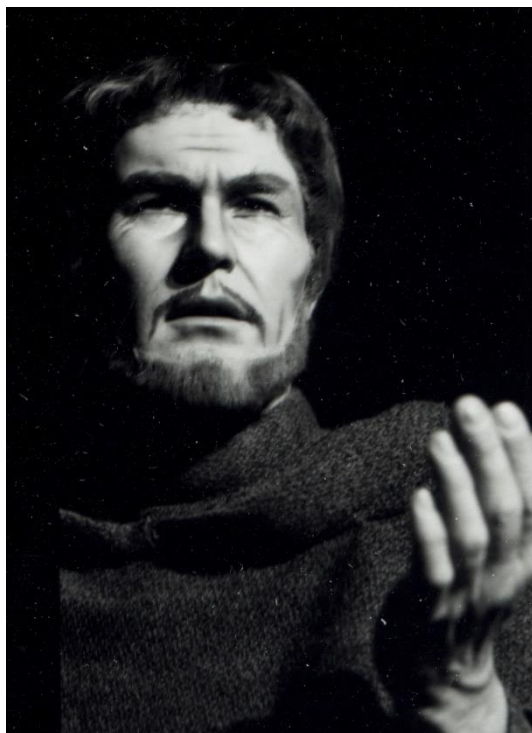
– Nagyon utálom, amikor valaki acsarkodó, hörgő hanggal akarja érzékelteni, hogy az adott figura mennyire gonosz... Figyelni kell a szép formálásra és a megfelelő énektechnikára. Hallgassuk csak meg, hogy Leonard Warren mennyire gyönyörűen énekelt Jagót. A szép hanggal mindent meg lehet csinálni. Annyi rondaság van a világban, hogy a művészetnek szépnek kell lennie, még akkor is, ha borzalmakat fejez ki.

Moldován Stefánia (Örzse), Berczelly István (Háry János)
Kodály Zoltán: Háry János (r.: Békés András, 1971)
(Forrás: OPERA Archívuma)

Berczelly István (Jago)
Giuseppe Verdi: Otello (r.: Mikó András, 1973)
(Forrás: OPERA Archívuma)

Berczelly István (Pagano)
Giuseppe Verdi: A lombardok az első keresztes hadjáratban (r.: Mikó András, 1983)
(Forrás: OPERA Archívuma)

Berczelly István (Scarpia)
Giacomo Puccini: Tosca (r.: Békés András, 1986)
(Forrás: OPERA Archívuma)

Berczelly István (Gara nádor)
Erkel Ferenc: Hunyadi László (r.: Maár Gyula, 1989)
(Forrás: OPERA Archívuma)
[Berczelly István \(Gara nádor\) - Hunyadi László - Erkel Ferenc \(2:49\)](#)

Lukin Márta (Judit), Berczelly István (Kékszakállú herceg)
Bartók Béla: A kékszakállú herceg vára (r.: Nagy Viktor, 1993)
(Forrás: OPERA Archívuma)

Berczelly István (Pizarro)
Ludwig van Beethoven: Fidelio (r.: Békés András, 1995)
(Forrás: OPERA Archívuma)

Verdi: Don Carlo - „Son io dinanzi al Rè...?” (László Polgár, István Berczelly) (8:35)

II. Fülöp: Polgár László; Főinkvizitor: Berczelly István
Vezényel: Lukács Ervin
(Magyar Állami Operaház, 2002)

Wierdl Eszter (Éva), Berczelly István (Veit Pogner)
Richard Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok (r.: Vidnyánszky Attila, 2006)
(Fotó: Éder Vera)

Richard Wagner: A Rajna kincse (r.: Nagy Viktor, 2006)
Berczelly István (Wotan)
(Fotó: Éder Vera)

Bercezelly István (A kormányzó), Szegedi Csaba (Don Giovanni)
W. A. Mozart: Don Giovanni (r.: Gianfranco De Bosio, 2013)
(Fotó: Tomas Opitz)

– *Hogyan csiszolta ki a színpadi atmoszférateremtő képességét? Hiszen szinte a konzervatóriumból csöppent egyenesen az operaszínpadra.*

– Volt néhány mester, aki rávezetett a megfelelő előadásmódra. Rájöttem egyszerűséggel, néha mozdulatlansággal, sokkal többet tudok kifejezni, mint az, aki összevissza ugrál. Most nagy divat, hogy állandóan mászkálni kell jobbra, balra, nem bíznak az ember művészi erejében. E téren sokat köszönhetek Simándynak, aki fantasztikus művész volt, mestere a megjelenésnek. Fideiót játszottunk a fertőrákosi Barlangszínházban, Pizzarót alakítottam, s a rendező azt kérte, állandóan járkáljak. Pedig inkább állni kell, és szuggerálni a közönséget. Jóska akkor azt mondta, a próbákon mászkálj, az előadáson pedig csináld, amit Te gondolsz... Így is tettem, és nagy sikert arattam. Emlékszem, azért Debrecenben, a legelső szerepemben, Don Giovanniként filmre vett apám, és nagyon elkeseredtem, amikor megnéztem a felvételt. Azt láttam, hogy összevissza kalimpálok a pódiumon mindkét karommal, s mindezt előadás közben még csak észre sem vettem. Így elkezdtem erre is nagyon figyelni, s a következő szerepemben, Az álarcosbál Renéjeként már egész jó alakítást nyújtottam. Így lett belőlem az a tudálékos ember, aki tanácsokat osztogat... A

fiataloknak mondogatom mindig, akik csak úgy énekelgetnek, hogy muszáj a gondolatnak az elsőnek lennie. A hanggal közvetíteni kell az üzenetet. Tiborcnál is minden szónak megvan az értelme, nem lehet ‘csak’ elénekelni. Ahogy már korábban is mondtam, a hang eszköz, a szerep megformálásának a lélekből kell jönnie. Teljes átélésre van szükség. Ha ez nem történik meg, akkor csupán hangmutogatásról beszélünk. Nagyon szerettem Tito Gobbit is, nagyszerűen énekelt a különleges hangjával, ami nem volt olyan szép, de ezt öt perc alatt elfelejtette az ember, mert áradt belőle a művészet. Egyszer élőben hallottam Scarpiaként, fantasztikus volt, rengeteget tanultam tőle.

– *Felejthetetlenek az Ön Wagner alakításai is, a német zeneszerző teljes repertoárját végigénekelte...*

– Úgy éreztem mindig, hogy Wagner a basszbariton szerepeit nekem írta. A Wagner-repertoárom Hagennel indult, Az istenek alkonyában. Nagyon szerettem mindegyik figuráját, de talán a szívemhez legközelebb a Siegfried idősödő Wotanja áll, akinek eltörik a lándzsája, s ettől annyira emberivé válik. Szintén kivételes a Parsifal, a legkeresztényebb darabnak tartom, amit valaha írtak. Azt mondják hosszúak, szövevényesek Wagner művei, de ezzel együtt gyönyörűen meg tud szólítani olyan embereket is, akik korábban még csak nem is hallották a darabjait. Erről akad is egy saját történetem. Volt egy időszak az életemben, amikor rengeteget énekeltem, heti három Wagner-előadás mellett vasárnap még be kellett ugranom a Verdi Requiembe, amelyet Kobayashi dirigált. Elmentem, leénekeltem, hétfőn azonban már összeestem az utcán. Valahogy hazavergődtem a lakásomig, ahonnan nem a mentők, hanem a tűzoltók vittek el – a barátnőm őket tudta leggyorsabban mozgósítani – s egy hétig feküdtem az intenzíven. Amikor rendbe jöttem, az osztályos orvos kérte, énekeljek már valamit ott, az osztályon. Az egyik asszisztensnő ezt hallva meg is állapította, hogy milyen jó hangom van, s elképesztő, hogy mikrofon nélkül is így tudok énekelni. Megkérdezte, hol hallgathat meg. A legközelebbi előadásom egy Siegfried volt, tíz nap múlva, de azt feleltem, nem Wagnerrel kellene kezdenie az operalátogatást. A hölgy azonban nem tágított, így végül szereztem jegyet, s azt mondtam neki, az első szünetben jöjjenek be hozzám, megmutatom a színpadot. Gondoltam, utána úgyis hazamennek. Fel is kerestek az öltözőmben, megcsodálták a pódiumot, a díszletet, s közölték, dehogy mennek haza, hiszen még tart ez a gyönyörű előadás! Meghallgatták utána sorban a Ring többi darabját, operabérlete lett az egész családnak, a gyerekek még ma is járnak az előadásokra...

[Richard Wagner: Parsifal 1. felvonás \(Magyar Állami Operaház 2004.\) \(1:39:08\)](#)

[Richard Wagner: Parsifal 2. felvonás \(Magyar Állami Operaház 2004.\) \(1:03:34\)](#)

[Richard Wagner: Parsifal 3. felvonás \(Magyar Állami Operaház 2004.\) \(1:11:18\)](#)

Ünnepi színjáték három felvonásban, német nyelven, magyar felirattal.

Közreműködik: Amfortas - Sólyom-Nagy Sándor; Titurel - Valter Ferenc; Gurnemanz - Polgár László; Parsifal - Molnár András; Klingsor - **Berczelly István**; Kundry - Balatoni Éva;

Magyar Állami Operaház Zenekara és Énekkara

Vezényel: Kovács János

– *Akad egy különleges szerepe is, Jézus Bach passióiban, amelyet a Deák téri templomban énekelt sok évtizeden át, s még idén áprilisban is lett volna János passiója, ha a vírus miatt nem marad el az előadás. Hogyan lett Jézus?*

– Feleki bácsinál tanultam a konzervatóriumban, aki jó tanár volt, s akadt egy másik növendéke, egy helyes kislány, aki a nagy szerelmem lett. Ő a Lutheránia énekkar tagja volt, s azt mondta, jó volnék Jézusnak a passióban, menjek el, hogy Jenő bácsi, azaz Weltler Jenő meghallgasson. Ő vezette ugyanis a kórust, s a Deák téri templomban a vezényletével évente négy nagy koncert hangzott fel. El is mentem hozzá – 1962-ben – s éneklésem után azt mondta, a legközelebbi előadáson én leszek Jézus. A debütálásom azonban borzalmasan sikerült. Én addig ugyanis csak növendékkoncerteken énekeltem, néhány fős publikum előtt, s hiába tanultam meg szépen ezt a gyönyörű darabot, ahogy lenéztem a karzatról és megláttam a több ezer embert, elkezdett rettentően dobogni a szívem. A próbán minden rendben ment, de akkor, az előadáson, amikor be kellett lépnem - az első mondatom így szól: Kit vártok itt? - ez egy terccel magasabban sikerült. Jenő bácsi majd elejtette a pálcáját... Jött a következő mondat, azt pedig egy terccel mélyebben énekeltem. Jenő bácsi izzadni kezdett... A recitativók is úgy sikerültek, hogy megadta a kezdőhangot, s aztán már énekeltem rendesen. Viszont pánikban voltam végig, s olyan rettenetesen éreztem magam, hogy amikor befejeződött az előadás, gyorsan eltűntem, hogy senkivel se kelljen találkoznom. Azt hittem, örököltem a lámpalázat az édesapámtól, és sohasem leszek énekes. Borzasztó napjaim voltak, ráadásul ekkor vallottam kudarcot az operai felvételin. Szerencsére aztán Debrecenben már sikerrel jártam, s az első előadásaimon kiment belőlem a félelem. Ekkoriban jött Simándy, aki Don Josét énekelt, én Zunigát a Carmenben, és volt egy közös vívójelentünk. Fiatal gyerekként meg voltam rettenve a nagy művésztől. Ő azonban roppant közvetlen volt, s azzal biztatott, hogy biztosan jobban vívok, mint ő, hiszen a nagybátyám háromszoros olimpia bajnok. Igaza volt, tényleg jobban ment nekem, bármikor kiüthettem volna a kardot a kezéből, és mindez

segített leküzdeni a tőle való félelmet és magát az izgalmat is. Elmúlt a lámpalázam. Ebben a szerepben is szeretett a közönség, és lassan kialakult a színpadi rutinom.

J.S.Bach: St. John Passion (1:49:07)

Csereklyei Andrea – szoprán, Schöck Atala – alt, Megyesi Zoltán – tenor, **Berczelly István** – Jézus; Jekl László – basszus; Dobozy Borbála – csembaló; Mekis Péter – orgona; Lutheránia Énekkar, <http://lutherania.lutheran.hu> és a Weiner-Szász

Kamaraszimfonikusok. Vezényel: Kamp Salamon

(Deák téri Evangélikus Templom, 2012 IV. 1.)

Bach: Weihnachtsoratorium (8:03)

(Részlet **Berczelly István** szólójával)

– *S mi lett aztán a Bach-passiókkal?*

– Találkoztam később Jenő bácsival az utcán, aki kérdezte, hogy hová tűntem. Azt feleltem, nem gondoltam, hogy énrám valaha szüksége lesz, hiszen a templomban egy ilyen szentséges szerepet, mint Jézus Krisztus így elrongálni, az valami rettenetes. Ugyan már – válaszolta –, észre sem vették! Besúgtam, amit kell, s olyan szép hangod van, az a fontos. Hallottam – folytatta – hogy most már nagy szerepeket énekelsz, tessék eljönni hozzánk megint! Hát így tettem. A passiók mellett Bach-kantátákat is énekeltem, aminek szintén nagyon örültem. Jenő később a legjobb barátommá vált, s évről évre a passiók Jézusaként léptem pódiumra. Ahogy egyre jobban megismertem Bachot, meg kellett állapítanom, hogy ő a legnagyobb. A h-moll miséje például annyira tökéletes, hogy abból egyetlen hangot sem lehet kihagyni. A remek orgonista, Zalánfy Aladár bácsi mondogatta mindig, hogy a legnagyobb mű, amit ember alkotott, az a h-moll. Az évek során én magam is megtapasztaltam, hogy Bachot énekelni maga a mennyország.